

21.10.2005

2756/2/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

ASEPALVELUSTA SUORITTAVAN NAISEN KOHTELU

1

ASIAN VIREILLETULO

Karjalan Lennostossa 6.11.2003 suorittamani tarkastuksen yhteydessä käymässäni luottamuksellisessa keskustelussa Karjalan Lennoston esikuntakomppanian sotilaspoliisijoukkueessa palveleva naispuolinen alikersantti A kertoi asepalvelusta suorittavien naisten kohteluun liittyvistä tapahtumista Karjalan Lennostossa.

A:n mukaan sotilaspoliisijoukkueen kouluttajana toiminut luutnantti B oli erään syksyllä 2003 pidetyn taisteluharjoituksen yhteydessä antaessaan ryhmänjohtajille koulutusta ns. taistelusimulaattoriliivien käytöstä kuvannut osumatapauksissa sotilaan kolmen minuutin maassa selällään makaamista, että kyseisen menettelyn "pitäisi olla tuttua A:lle". A oli kokenut B:n esittämän kommentin epäasiallisena. B oli A:n mukaan esittänyt kommenttinsa kaikkien ryhmänjohtajien kuullen.

A kertoi kanssani käymän keskustelun yhteydessä myös kahden muun Karjalan Lennostossa työskentelevän kouluttajan epäasialliseksi katsomastaan käyttäytymisestä.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tutkinnan rajaus

Sotilaskurinpitolain 30 a §:n 2 momentin mukaan, jollei asiaa toimiteta syyttäjälle syyteharkintaan, kurinpitoesimiehen on ilmoitettava ratkaisustaan syyttäjälle, jonka määräyksestä asiassa on suoritettu esitutkinta. Ilmoituksen saatuaan syyttäjällä on oikeus ottaa asia syyteharkintaansa, jos asian laatu sitä vaatii tai siihen muutoin on erityistä syytä.

Ottaen huomioon Karjalan Lennoston komentajan ratkaisun ja erityisesti sen, että alikersantti A on esitutkinnassa toivonut, että asian käsittelyä ei enää jatkettaisi, olen katsonut, ettei minulla ole tarvetta ottaa asiaa enää syyteharkintaan. Sen

sijaan arvioin luutnantti B:n menettelyä virkamiesoikeudelliselta kannalta ja asepalvelusta suorittavien naisten kohtelun kannalta.

3.2

Tapahtumatiedot

Alikersantti **A** on kertonut kanssani 6.11.2003 luottamuksellisesti käydystä keskustelusta laaditussa muistiossa mm. seuraavasti: "*Opastaessaan liivien käyttöä, B antoi "kuoleman varalle" ohjeet ottaa kypärä päästä pois ja mennä kolmeksi minuutiksi maahan selälleen makaamaan. Tämän jälkeen hän totesi vielä erikseen minulle kaikkien koulutuksessa olleiden ryhmänjohtajien kuullen, että "tällaisen kolmen minuutin selällään olemisen pitäisi olla tuttua A:lle". Totesin B:lle hänen kommenttinsa olleen epäasiallinen, johon B vain naureskeli itsekseen*". A on erikseen 28.11.2003 hyväksynyt muistion sisällön sekä antanut suostumuksensa asian tutkimiseen. A on myös todennut, ettei hän itse kokenut B:n kommenttia seksuaalisena häirintänä, vaan ainoastaan sisällöltään epäasiallisena.

A on Karjalan Lennoston toimesta suoritettussa esitutkinnassa asianomistajana kuulusteltuna kertonut seuraavasti: "*Luutnantti B on sanonut minulle miehistön läsnä ollessa, että "naiset ovat vaan sitä varten, että makaavat selällään kolme minuuttia" antaen ymmärtää, ettei johtamissuorituksillani ole mitään väliä", sekä edelleen "...ltn B palasi vielä samaan aiheeseen opastaessaan meille taistelusimulaattoriliivien käyttöä. "Kuoleman sattuessa" ohjeessa oli maata kolme minuuttia selällään ja ottaa kypärä pois päästä, "jonka pitäisi olla tuttua A:lle". Paikalla olivat meidän lisäksi myös muut sotilaspoliisiryhmänjohtajat*".

Luutnantti **B** on kertonut Karjalan Lennoston toimesta suoritettussa esitutkinnassa rikoksesta epäiltynä kuulusteltuna kertonut seuraavaa: "*Itäisen Maanpuolustusalueen taisteluharjoituksessa syksyllä 2003 kertosin sotilaspoliisijoukkueelle toimintaa taistelusimulaattoreiden käytöstä. Koulutuksessani oli reilun ryhmän verran henkilöitä. Kertasin joukolle toiminnan nopeasti ohilaukauksen, haavoittavan osuman ja kuolettavan osuman sattuessa. Koulutusryhmässä oli myös alikersantti A. Koulutustapahtuman jälkeen kysyin joukolta oliko kenelläkään mitään kysymyksiä, mutta kukaan ei kysynyt mitään. Lisäksi haluan mainita, että antamani ohjeet haavoittumisen suhteen olivat seuraavat. Haavoittumista osoittavan "piippauksen" tapahduttua taistelija menee selälleen kolmeksi minuutiksi, ottaa kypärän pois päästä ja odottaa joko erotuomarin toimintaa tai makaa maassa käsketyin ajan. Tämän jälkeen henkilö on taas taistelukunnossa. Lisäksi haluan korostaa, että missään vaiheessa en esittänyt A:lle hänen mainitsemaansa kommenttia, joten olen sitä mieltä, että A on ymmärtänyt asian väärin*".

Todistajana kuulusteltu alikersantti **C** on Karjalan Lennostossa suoritettussa kuulustelussa kertonut seuraavaa: "*Luutnantti B käyttää usein puhetyyliä, joka*

liittyy jollakin tavoin seksuaalisuuteen ja naisen asemaan. Hänen mielestään "naisen tehtävä on olla kolme sekuntia paikallaan ja selällään". Tämän tyyllisiä kommentteja kuuluu B:n mainitsevan aika ajoin".

Kuopion kihlakunnan poliisilaitoksen suorittamassa lisätutkinnassa **A** kertoi (kotiuttamisensa jälkeen) tapahtumista mm. seuraavaa: "*Paikalla oli ainakin 7 henkilöä, joista osa oli muista joukko-osastoista. Ketään naisia ei minun lisäkseni ollut paikalla. En muista ketään nimeltä, joka oli paikalla kuulemassa B:n lausuntoa. - - - Koin tapahtumahetkellä ja vielä sen jälkeenkin B:n lausunnon epäasiallisena. Tällä hetkellä hänen lausuntonsa eivät minua enää häiritse. Minulla ei ole tämän asian osalta ketään kohtaan mitään vaatimuksia ja toivonkin, että tämän asian käsittely jäisi tähän".*

Kuopion kihlakunnan poliisilaitoksen suorittamassa lisätutkinnassa luutnantti **B** kertoi tapahtumasta mm. seuraavaa: "*Mielestäni en ole syyllistynyt tutkittavassa asiassa mihinkään rikokseen. Kiistan loukanneeni mitenkään henkilökohtaisella sanomisellani alikersantti A:ta. - - - Koulutuksessani kävin varusmiehille pääkohdittain läpi toiminnot; läheltä piti laukauksista, haavoittumisesta ja kuolemista. En muista enää missä vaiheessa kysyin varusmiehiltä onko heillä mitään kysyttävää ja muistan sanoneeni: "Tämähän on tuttu homma" samalla kun loin kysyvän katseen joukon suuntaan. En erillisesti yksilöinyt ketään koulutettavasta joukosta. En ole ketään koulutettavaa maininnut nimellä. Oletin, että aliupseerikoulutuksen saaneet osaisivat käyttää simulaattoria. En käyttänyt alikersantti A:n nimeä ko. koulutuksen yhteydessä".*

Kuopion kihlakunnan poliisilaitoksen suorittamassa lisätutkinnassa todistajana kuulusteltu reservin alikersantti **D** kertoi, että hän tiesi tutkittavana olleesta asiasta ainoastaan sen verran, mitä oli kuullut A:lta sekä mahdollisesti samaan aikaan varusmiespalvelusta suorittaneelta C:ltä. D on kertonut, että B käytti koulutuksessaan letkautuksia, jotka joskus kohdistuivat naisiin. Nyt kyseessä olevaa koulutustilanteessa B:n A:lle sanomaksi kerrottua asiaa D ei ollut kuullut.

Kuopion kihlakunnan poliisilaitoksen suorittamassa lisätutkinnassa todistajana kuulusteltu reservin alikersantti **E** kertoi tapahtumasta mm. seuraavaa: "*Ltn B, kouluttajamme ei mielestäni ollut täysin tasapuolinen. Hänellä oli mielestäni sellainen tapa, että niin miehistössä kuin alijohtajissakin hänellä oli jokin "lellikki" ja sitten vastavuoroisesti 1-3 muuta, joita hän ei pitänyt täysin tasavertaisessa asemassa muihin verrattuna. Alijohtajista eriarvoisessa asemassa oli mielestäni naispuoleiset alikersantit. Meitä alijohtajia oli seitsemän, joista miespuolisia neljä ja naisia kolme. Tämä ilmeni mm. siinä, ettei B uskaltanut antaa vaativampia tehtäviä kaikille. Näkisin asian niin, ettei B luottanut riittävästi naispuolisiin alikersantteihin. - - - Tutkittavana olevassa asiassa muistan ltn B:n sanoneen alik. A:lle koulutustilanteessa: "jos tulee haavoittuminen tai kuolema, niin pitää mennä makaamaan selälleen ihan kuin se on luonnollista/tuttua A:lle". Ihan tarkkaa sanamuotoa en enää muista, koska tapahtuneesta on kohta vuosi aikaa. - - - Paikalla oli B:n ja A:n lisäksi*

ainoastaan minä. - - - Olimme kolmistaan kulunvalvontapaikan pysäytyspoteron vieressä, johon B tuli ruokailemaan. - - - A oli muistaakseni kiertopartiossa ja tuli juttelemaan minun ja B:n kanssa. Minä istuin poteron reunalla ja välillä nousin siitä jaloittelemaan sen vierelle, B:n auto oli ihan poteron vieressä. Minä kyselin keskustelumme yhteydessä B:ltä toimintaohjeita tasiliivien (taistelusimulaattoriliivien) käytöstä. B neuvoi, että osuman tullen menette makaamaan selälleen maahan ja lisäsi siinä yhteydessä kommenttinsa A:lle. Minä pidin B:n sanomista hieman huvittavana, sellaisena pienenä letkautuksena. Käsitin, että B kohdisti sanomisensa A:lle. Mielestäni se oli huumorilla höystetty kevennys tai ainakin sellaisena minä sitä pidin. En muista yhtään miten A reagoi B:n sanomiseen tuossa tilanteessa tapahtumapaikalla. En myöskään muista miten tilanne jatkui siitä eteenpäin".

Kuopion kihlakunnan poliisilaitoksen suorittamassa lisätutkinnassa todistajana kuulusteltu C kertoi mm. seuraavaa: "Olen aikaisemmin Puolustusvoimien suorittamassa kuulustelussa kertonut, että B käyttää usein naisen asemaan ja seksuaalisuuteen liittyviä ilmaisuja. En kuitenkaan pysty enää tarkasti muistamaan niitä tilanteita tai ajankohtia, milloin B kyseisiä asioita on kertonut". Kuulustelukertomuksessaan C kertoi yhdestä mieleensä jääneestä tapahtumasta seuraavaa: "Olin tuolloin tarkastamassa loppusodassa vangiksi ottamaamme henkilöä toisen alikersantin kanssa. Turvallisuustarkastuksen yhteydessä löysimme hänen vaatteistaan pampun ja päivittelin ääneen, että mikähän tämä on. Luutnantti B oli tuolloin seuraamassa tilannetta ja hän tokaisi pampun selitykseksi jotain sellaista mikä tarkoitti miehen sukupuolielintä. Minusta B:n kommentti oli tavallaan tilanteeseen sopiva ja nauroimme kaikki hänen jutulleen. B:llä oli usein tapana kertoa seksuaalisuuteen liittyviä vitsejä ja juttuja. Pidin niitä melko harmittomina ja B:lle jollakin tavalla sopivina".

3.3

Oikeusohjeet

Valtion virkamieslaki

Valtion virkamieslain 14 §:n 2 momentin mukaan virkamiehen on käyttäydyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Yleinen palvelusohjesääntö

Puolustusvoimista annettuun lakiin perustuvana sotilaskäskyasiana annetun Yleisen palvelusohjesäännön mukaan sotilaan tulee esiintyä hyvien tapojen mukaisesti käyttäytyen reippaasti, ryhdikkäästi ja asiallisesti sekä tilanteeseen sopivalla tavalla. Kiroilu ja säädytön puhetapa ovat sopimattomia (7 kohta). Esimiehenä sotilaan tulee mm. olla alaisiaan kohtaan oikeudenmukainen. Hänen tulee pyrkiä olemaan heille hyvänä ja kannustavana esimerkkinä (13 kohta). Jokaisen sotilashenkilön tulee käyttäytyä palveluksessa ja sen ulkopuolella

moitteettomasti ja ottaa huomioon ne vaatimukset, mitkä hänen asemansa esimiehenä ja alaisena hänelle asettaa. Sotilashenkilöiden on noudatettava hyviä kohteliaisuus- ja käyttäytymistapoja (66 kohta). Hyvien tapojen vastaisten tai ihmisarvoa loukkaavien menettelytapojen käyttäminen on kielletty. Esimiesaseman väärinkäyttäminen on kyseessä, jos esimies tarkoituksella aiheuttaa alaiselle kärsimystä tai terveyden vaaraa taikka kohtelee tätä nöyryyttävällä tavalla (72 kohta).

Eduskunnan oikeusasiamiestä koskevat säännökset

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan virastojen ja laitosten tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua sekä puolustusvoimien eri yksiköissä ja Suomen rauhanturvajoukoissa seuratakseen varusmiesten ja muiden asepalvelusta suorittavien sekä rauhanturvaamishenkilöstön kohtelua.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin mukaan, jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle. Pykälän 2 momentin mukaan, jos aihetta on, oikeusasiamies voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin.

3.4

Arviointi

Esitutkinnassa on kuultu luutnantti B:tä rikoksesta epäiltynä rikoslain 45 luvun 1 §:n mukaiseen palvelusrikokseen. B on kiistänyt syyllistyneensä asiassa rikokseen.

Esitutkinnassa kuulustelluista todistajista D ei ollut kuullut B:n sanovan A:lle kyseistä epäasialliseksi katsottavaa kommenttia siitä, että kolmen minuutin selällään olemisen pitäisi olla tuttua A:lle. Sen sijaan todistajana kuulusteltu E kertoi tarkkaa sanamuotoa enää muistamatta kuulleensa B:n sanoneen asiallisesti tämän mukaisesti A:lle, mutta eri yhteydessä kuin A oli kertonut asian tapahtuneeksi. A kertoi taistelusimulaattoriliivien koulutustilaisuudesta, mutta E kertoi B:n lausuman tapahtuneen muussa yhteydessä siten, että sen olivat kuulleet vain A ja E. Todistajana kuulusteltu C puolestaan kertoi lennostossa

suoritetussa kuulustelussa, että B:n mielestä "naisen tehtävä on olla kolme sekuntia paikallaan ja selällään".

Kun otetaan huomioon esitutkinnassa todistajana kuulustellun E:n ja C:n A:n kertomusta tukevat lausumat, pidän selvitetynä, että B on ainakin joidenkin muiden kuullen sanonut A:lle kaksimielisesti, että selällään olemisen pitäisi olla tälle tuttua.

Pidän mainittua seksuaalisväritteistä ilmaisua epäasiallisena. Mielestäni B:n ei kuitenkaan voida katsoa menetelleen loukkaamistarkoituksessa. Katson B:n olleen pikemminkin ajattelematon ja huolimaton sen suhteen, miten hänen edellytettiin käyttäytyvän esimiesasemassa olevana sotilasvirkamiehenä.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan luutnantti B:lle vastaisen varalle huomautuksen hänen velvollisuuksien vastaisesta sopimattomasta kielenkäytöstään. Tässä tarkoituksessa lähetän B:lle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän lisäksi päätökseni tiedoksi Pääesikunnalle sekä Karjalan Lennoston komentajalle.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.